

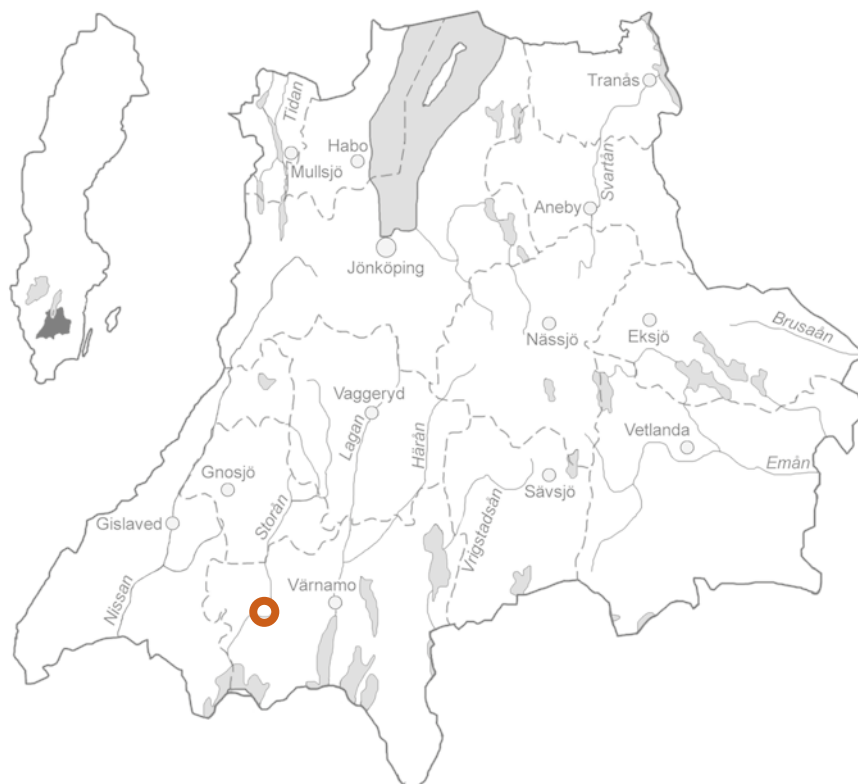
Forsheda kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Forsheda socken i Värnamo kommun, Jönköpings län, Växjö stift



Forsheda kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Forsheda socken i Värnamo kommun, Jönköpings län, Växjö stift



Jönköpings läns museums dnr: 2019-109

Rapport och foto: Charlotte Mårland

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

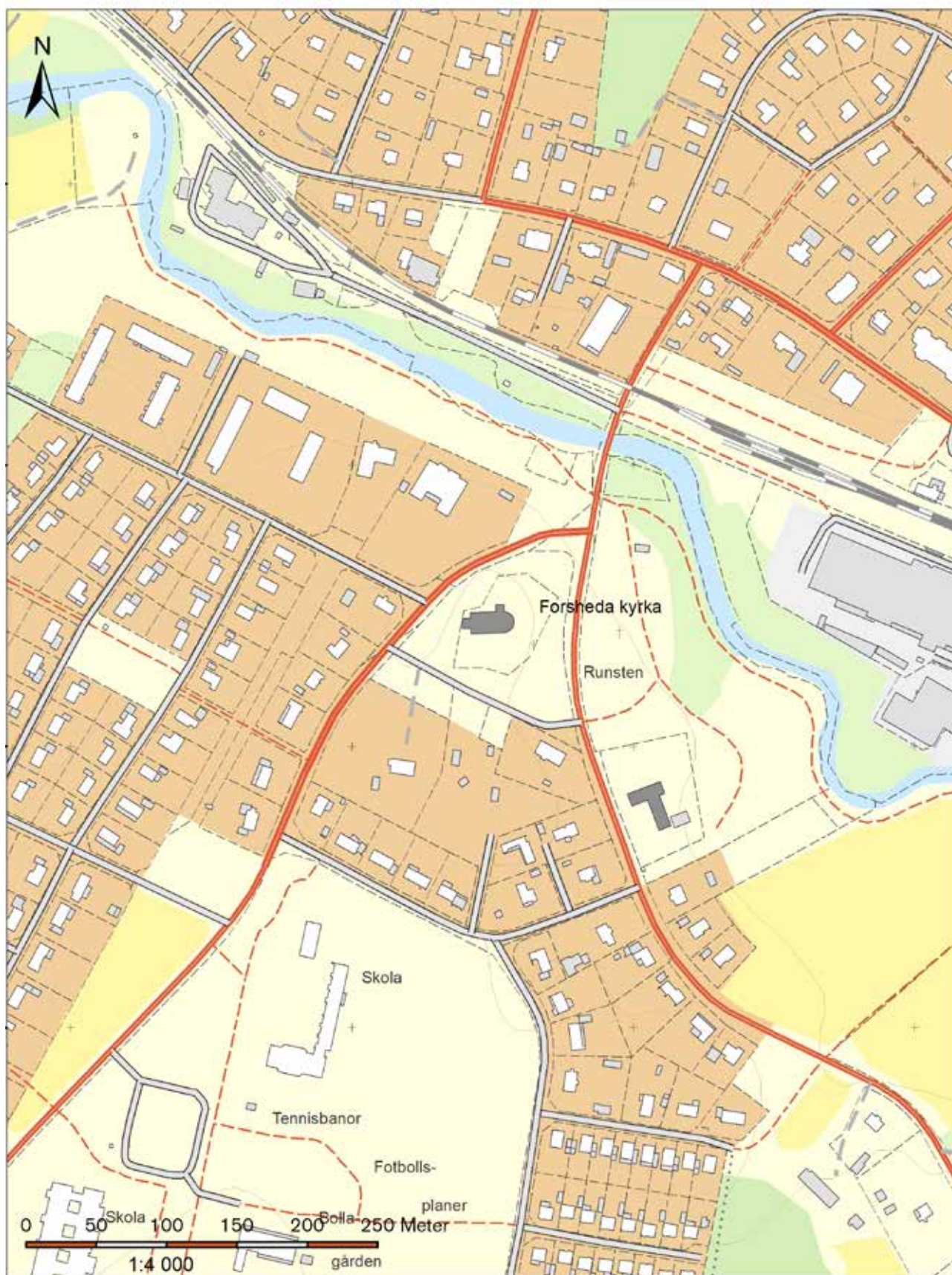
Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Inledning	5
Inventeringens uppläggning	5
Allmän kyrkogårdshistorik	6
Tre vanliga gravvårdstyper	8
Lagstiftning	8
Kulturmiljölag (1988:950)	8
Begravningslag (1990:1144)	9
Allmänna skötselråd	11
Forsheda kyrka och kyrkomiljö	12
Kyrkogårdens historik	12
Beskrivning av kyrkogården idag	13
Allmän karaktär	13
Omgärdning	13
Ingångar	14
Vegetation	14
Gångsystem	14
Gravvårdstyper	15
Beskrivning av enskilda kvarter	15
Musealt kvarter	15
Kvarter A, B	16
Kvarter C, D, E	16
Kvarter F, G	17
Kvarter H, J, K	18
Händelsehistorik	19
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården som helhet	20
Sammanfattning	21
Administrativa uppgifter	22
Arkiv	23
Tryckta källor och litteratur	23
Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar	25
Kriterier vid kulturhistorisk bedömning	25
Klass 1	25
Klass 2	25



Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

På uppdrag av Forshedabygdens församling har Jönköpings läns museum tagit fram föreliggande inventering och förslag till bevarandeplan för Forsheda kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2019. Resultatet har därefter diskuterats med uppdragsgivaren och sammanställts.

Kyrkogårdar och begravningsplatser utgör en viktig del av landets kulturarv och deras kulturvärden regleras av kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar kan också skyddas av begravningslagen. I första hand är det Svenska kyrkan som har ansvar för att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden kartläggs och preciseras. En viktig del av värdena ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara till hjälp och vägledning vid vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen kan även fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av olika ärenden.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en översiktlig historik över kyrkogården, en beskrivning med fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriska värden samt avslutningsvis en katalog över särskilt värdefulla gravar.

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering på kyrkogården samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, exempelvis hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia.

För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården i allmänhet har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv, utan kan vara föremål för omvärderingar. Vid bedömningen har hänsyn tagits till varje enskild kyrkogårds historia och egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den övergripande kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar, utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder krävs i regel tillstånd från länsstyrelsen.



En av länders få bevarade kyrkobalkar finns i Brandstorp i Habo kommun.



Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård, Vårgårda kommun.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Gravarna och deras utsmyckning redovisas i tabellform med text och fotografier samt på en gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som i första hand föreslås bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller i andra hand placeras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Charlotte Mårland vid Jönköpings läns museum under 2019. Vid urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har samråd förts med församlingen.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen och i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur, men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, som ibland kunde vara manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hörde även stigluckan, som både hade en symbolisk och praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man gravsätte snarare folk efter deras gårds- eller bytillhörighet i grupperingar med olika form, vilket var en förkristen sedvänja. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven. Gravar markerades istället endast av en jordhög. Om en vård trots allt sattes upp var den vanligen av trä, men sten eller smide förekom undantagsvis. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården även på ett nyttbetonat sätt, där exempelvis hö kunde bärgas.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjades förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 hade många landsortskyrkogårdar kvar den ålderdomliga ängskaraktären. Förnyelsevägen började i städerna genom nya bestämmelser om externa begravningsplatser. Gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjöds av hygieniska skäl och i stället skulle friliggande begravningsplatser förläggas utanför städerna. Denna process inleddes på 1780-talet och en tydlig kunglig förordning från 1815 angav att begravingar innanför stadskärnan måste upphöra och att begravningsplatser

– utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – skulle anläggas utanför stadsområdena. År 1805 beslutades dessutom att staten genom sin myndighet Överintendentsämbetet skulle ansvara och ha överinseende över att kyrkogårdar och begravningsplatser blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anlades många begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anlades med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man tillhörde ersattes nu av kategorierna köpegravar respektive allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades ofta med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begrävdes kostnadsfritt utmed den så kallade allmänna linjen. Där gravsattes man tätt i en kronologisk ordning allt eftersom dödsfallen inträffade. Man begrävdes således oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast små, oansenliga och inte särskilt varaktiga. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde å ena sidan och allmänt område å den andra speglade ett socialt uppdelat samhälle.

Trädkransen utefter kyrkogårdens yttre begränsningar introducerades först på städernas begravningsplatser, men nådde under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med ett hängande växtsätt. I början av 1900-talet planlades även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas – skogskyrkogården. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922.

Vid 1900-talets mitt var kyrkogårdarna särskilt utvecklade, men nu inleddes en period av förenkling och rationalitet. Företeelsen med allmänna linjen levde kvar till mitten av 1900-talet, men upphörde officiellt 1964. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med mer lättskötta gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglades på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar och oftast i ett liggande format.

Från och med 1980-talet blev gravvårdarna återigen mer



Åsenhöga ödekyrkogård (Gnosjö kommun). På denna kyrkogård är mycket av den ålderdomliga, ängsliknande karaktär, som varit vanlig i äldre tid bevarad.



På de mer påkostade köpegravarna var både gravvård och inhägnad omsorgsfullt utformade. Här ett exempel från Norra Solberga kyrkogård i Nässjö kommun.



På kyrkogården i Ingatorp (Eksjö kommun) kan man uppleva den allmänna linjens gravområde med små anspråkslösa vårdar tämligen intakt.



Ett exempel på en gravvård från 1960-talet på begravningsplatsen i Aneby.

individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också exempelvis minneslunder för aska som grävs ner anonymt utan plats för namn, men med gemensam plats för blommor. Ett annat alternativ är askgravlunder, där den plats var och en begravts på markeras.

Tre vanliga gravvårdstyper

Det finns en stor variation vad gäller gravvårdarnas utformning, men här presenteras tre typer som är särskilt vanliga.

Från det sena 1800-talet fram till 1920-talet var det vanligt att köpegravar förseddes med påkostade vårdar med stående format. Det kunde vara högresta bautastenar, obelisker och liknande. Dessa vårdar restes ofta över samhällets övre skikt och inte sällan är de försedda med både titel, namn, årtal, hemvist och ett bibelcitat. Vårdar av denna typ är ofta påtagligt karaktärskapande och betydelsefulla i kyrkogårdsmiljön. De kan också ha ett konstnärligt värde.

I kontrast till de mer påkostade gravvårdarna finns de mindre stenarna, som restes inom den allmänna linjen. Dessa har ofta en rektangulär form utan utvecklad utsmyckning. Texten är ofta lakonisk – förnamn, ofta men inte alltid efternamn, hemvist och årtal. Dessa enkla vårdar är i sig inte iögonfallande, men berättar ändå om en viktig del av det äldre gravskicket och samhällets hierarkiska organisation.

Tiden efter andra världskriget medförde en långtgående förenkling av gravvårdarna, som samtidigt skapade en likriktning. Stenarna tillverkades maskinellt och det fanns ofta en standardiserad uppsättning symboler som kunde tillföras och kombineras. Kyrkogårdsmiljöer som domineras av dessa stenar kan naturligtvis också ha ett kulturhistoriskt värde, men då är det i regel inte de enskilda vårdarna som är intressanta utan snarare helheten.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i kulturmiljölagen som begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölagen (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön.

Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser

11 § I värden av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
- Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter, ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Ibland uppstår frågan om ansvar och skydd för en enskild gravvård. Så länge gravrätten inte gått ut ägs gravvården m.m. av gravrättsinnehavaren. När gravrätten gått ut övertas ansvaret av upplåtaren, vilket oftast är pastoratet. Om gravvården således står kvar på den tillhörande graven ger begravningslagen ett skydd. Om gravvården däremot flyttas till en annan plats på kyrkogården eller förvaras i kyrkobyggnaden kan det vara aktuellt att föra in den i kyrkans inventarieförteckning.

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas, utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga och kan motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, biologisk påväxt och väder.

Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten) och järn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller åtgärd.

En orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material.

En annan orsak är nederbörd och biologisk påväxt av lavar, alger och mossor. Dessa gynnas av att en sten står skuggigt och fuktigt. Liggande hållar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vådrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hållar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hållar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning permanent eller under vinterhalvåret för att motverka frostsprängning.

Vårdar och gravstaket av järn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias metallen från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mörja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anförtros åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av järnslagningar.

Rostande förankringsjärn och dubbar är en annan vanlig orsak till skador. När järnet rostar och utvidgar sig så sprängs stenen. Ett viktigt arbete är därför utbyte av beslag och dubbar av järn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta sker det i första hand av estetiska skäl. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet och kunna tolka och uppleva inskriptioner eller utsmyckningar. Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa eller diskmedel och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid för detta är tidig vår och sen höst då exempelvis lavar är mer aktiva och mjuka då. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt, men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Marschaller och stearinljus kan avsätta sot eller stänk på gravvårdarna. Detta kan förebyggas genom att exempelvis använda lämpliga hållare.



Biologisk påväxt, troligen rödalger, på en gravvård på Villstads kyrkogård i Gislaveds kommun.



Kalksten har en förmåga att spjälka sig och spricka. Denna sten på Forserums kyrkogård i Nässjö kommun kräver insatser av en stenkonservator.



Forsheda kyrka från söder, odaterat fotografi. Enbart ett fåtal vårdar finns, i övrigt markeras gravarna av gravkullar med varierad växtlighet. Tre av hjulstensvårdarna är placerade längs kyrkogårdsmuren.

Forsheda kyrka och kyrkomiljö

Forsheda socken ligger i Finnveden, i Jönköpings läns södra del och är en del av Värnamo kommun. Angränsande socknar är Kärda i öster, Torskinge, Dannäs och Hånger i söder och Bredaryd och Kulltorp i väster och norr. Dessa socknar samt Tannåker ingick även i gamla Forsheda kommun där Forsheda var centralort. Norra delen av socknen präglas av mossmarker, övriga delen präglas av skogsbruk. Inom socknen har även funnits ett antal mellanstora företag inom metall- och gummiindustrin samt träverksindustri. Fornminnen förekommer relativt sparsamt, men två runstenar har hittats – den ena står idag på kyrkogården. Järnvägen drogs genom socknen 1875 och då uppfördes även järnvägsstationen i Forsheda, kring vilken bebyggelsen i tätorten uppfördes.

I kyrkans omedelbara närhet ligger prästgården från 1927 samt två skolbyggnader från 1885 respektive 1934. Här finns även mangårdsbyggnaden till en nedlagd större lantgård samt en parstuga från omkring 1850.

Kyrkan i Forsheda uppfördes 1865–67 i en tidstypisk nyklassicism efter ritningar av arkitekt Ludvig Hedin vid Överintendentsämbetet. Kyrkan har föregåtts av åtminstone en äldre kyrkobyggnad, uppförd under 1300-talet. Den nuvarande kyrkan uppfördes på samma plats som den föregående. Kyrkan har inte varit föremål för några större förändringar. Renoveringar har ägt rum under 1910-talet, 1953, 1966 och den senaste under 1999.

Kyrkogårdens historik

Forsheda kyrkogård har utvidgats vid flera tillfällen under 1900-talet och visar på ett tydligt sätt stilideal som gällde vid dessa tidpunkter. Av kyrkogårdens äldre historia från 1800-talet och tidigare är inte mycket känt, den äldsta delen är den som närmast omger kyrkan. 1862 utvidgades kyrkogården och i den nya muren som vätte mot sockenstugan togs en trappa upp. Vid de grävningarna fann man den runsten som idag står uppställd vid östra muren. Stenen var så stor att grävarna först trodde att de stött på berggrunden. Stenen vittrade snabbt när den ställdes upp och utsattes för sol och vind, men innan för mycket hann förstöras tecknades inskriptionen ned: ”Torste reste stenen efter Gunne, sin frände ... väster ut blev ...” Resten var oläsligt.

I samband med utvidgningen 1862 planades kyrkogårdsmarken och omgivningarna ut, och åtminstone två sidor av kyrkogårdens stenmurar lades om. Innan utplaningen beskrevs omgivningen bestå av höga kullar och djupa dalar så att kyrkan delvis skymdes när man närmade sig den.

Tio år efter att den nya kyrkan stod färdig drogs järnvägen 1875 genom Forsheda. Järnvägen och de möjligheter den ledde till var den stora anledningen till en befolkningsökning i slutet av 1800-talet. Med naturlig eftersläpning ökade så småningom



Forsheda kyrkogård före den östra utvidgningen 1954. Det södra kvarteret domineras av grusgravar.

trycket på kyrkogården och 1921 började man också diskutera en första utvidgning. Från 1943 finns ett ritningsförslag till en utvidgning i öster, utförd av Jönköpings stadsträdgårdsmästare Ivar Andersson. Denna ritning revideras 1954 men utvidgningen utfördes i stort sett ändå enligt de tidigare ritningarna. Den nya kyrkogårdsutvidgningen togs i bruk på slutet av 1950-talet och fick en tidstypisk modern utformning med raka gravrader med jämnstora gravvårdar. Utvidgningen delades i två delar av en stensatt gång som vidgas till en rabattomgärdad plats med låga kalkstensmurar nedanför trappan till gamla kyrkogården.

2003 utvidgades kyrkogården igen, nu öster om Dannäsvägen. Den nya kyrkogården är stor och planerad utifrån nya önskemål om minneslund, urngravlund mm.

Under årens lopp har större förändringar skett som inte märks i arkiven. Det är alla de små förändringar då man upphör att kratta gruset på graven och istället låter den säs med gräs. I samband med det tar man ofta bort kvarvarande häckar eller stenramar som förhindrar en enkel klippning med gräsklippare. Flera små ändringar av detta slag har under andra hälften av 1900-talet förändrat karaktären på den gamla delen av kyrkogården väsentligt och idag är det med två undantag gräs över samtliga gravar på hela kyrkogården.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Kyrkogården i Forsheda är tydligt uppdelad i tre delar, med avtryck från tre olika epoker. Närmast kyrkan ligger den ursprungliga kyrkogården med huvudsaklig utbredning söder om kyrkan. Öster om kyrkan och den äldsta kyrkogården ligger en utvidgning från 1950-talet som avgränsas av vägen söderut. På andra sidan vägen ligger den yngsta kyrkogårdsutvidgningen från 2002 som knappt har hunnit tagas i bruk ännu. Varje del visar sin typiska karaktär. Kyrkan och kyrkogården ligger mitt i samhället Forsheda.

Omgärdning

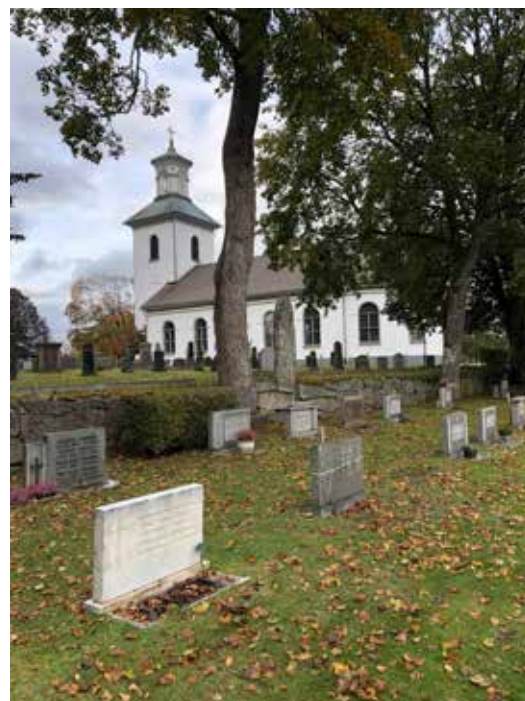
Kyrkogårdens samtliga tre delar är omgärdade av kallmurade stenmurar, dock av olika beskaffenhet. Stenmuren runt den ursprungligaste delen närmast kyrkan fungerar även som stödmur, den är ca en halv meter hög med oregelbundet kluven gråsten. Muren kröns av en gräsvål och innanför den växer måbärshäckar. Murens ålder är inte känd. Stenarna är så pass varierat kluvna vilket kan tala för att den är äldre än kyrkan som uppfördes 1866.

Utvidgningen i öster från 1950-talet är också omgärdad av en stenmur, den skiljer sig tydligt åt från den äldre genom att stenarna är mer regelbundet och blocklikt kluvna. Muren har en sparsam matta av mossor överst.

Den yngsta delen av kyrkogården som ligger öster om landsvägen



Häckomgärdning runt vårdar och grönytor närmast runt kyrkan. Flygfoto 1930-1940-talet.



Kyrkogården består idag av tre tydliga årsringar, 1800-talets kyrkogård närmast kyrkan, på en lägre nivå ligger 1950-talets utvidgning och öster om Dannäsvägen finns 2000-talets utvidgning.



Den västra ingången med trappa leder fram till kyrkans entré.



Den gamla kyrkogårdens södra ingång är tillgänglighetsanpassad och tillkom år 1982.

är också omgiven av en kallmurad stenmur av skalmurskonstruktion. Denna är påtaglig i sin närvaro mot landsvägen. Muren är ännu mer förfinat kluven och utgör en stor del av entrépartiet.

Ingångar

Kyrkogården har tre ingångar, den västra anses som huvudingång. Denna består av en enkel trappa med granithällar och stålörsräcke. Grindstolpar med fästen för grindar finns men grindarna är borttagna. På samma sätt är trappan mellan gamla kyrkogården och utvidgningen från 1950-talet utformad. Grindarna mot vägen och den tillgänglighetsanpassade ingången vid södra muren är båda moderna. Järngrindarna är enkelt och stramt utformade med kors. Även den nya kyrkogården på andra sidan vägen har samma typ av grind. Troligen är grinden från 1950-talets utvidgning och har sedan även fungerat som modell för grinden till den yngsta utvidgningen från 2003.

Vegetation

Den gamla kyrkogården har en blandad och ojämn trädkrans som består av lind, ek, lönn, kastanj och ask. Träden har förnyats successivt och har därmed olika ålder och storlek. Den östra trappan mellan gamla kyrkogården och 1950-talsutvidgningen flankeras av två större kastanjer och längs norra muren står lindar. I övrigt är det blandat. Mot vägen i öster i kvarter B har rönträd planterats i en lång linje. Äldre träd har ett stort miljö- och atmosfärskapande värde. Övrig vegetation inskränker sig huvudsakligen till de yngre kvarterens rabatt- och häckplanteringar. I kvarter B är planteringarna koncentrerade till kanterna och till rabatterna som flankerar mittgången. På den nya kyrkogården spelar vegetationen en större roll än i de övriga kvarteren. Hela utvidgningen är uppbyggd som en landskapspark med olika kultiverade lövträd och häckar i mjuka svepande linjer, i kontrast mot naturskogen längst ner vid åkanten. Växtligheten är ett betydelsefullt inslag på den nya utvidgningen.

Gångsystem

Gångsystemet på kyrkogården i Forsheda är enkelt men ändå en viktig del av upplevelsen. Grusade gångar leder från kyrkogårdens ingångar i söder och öster till kyrkan, och runt denna. Gångarna definierar kvarteren och kyrkogårdens olika delar, samt skapar atmosfär genom gruset. Eftersom gruset som marktäckningsmaterial på gravarna i stort sett har försvunnit från kyrkogården så är grusets närvaro på gångarna av desto större vikt. Under senare år har den västra grusgången ersatts av grus på asfalt.

Gravvårdstyper

Kyrkogården i Forsheda speglar främst 1900-talets gravkultur, men innehåller även enstaka betydligt äldre gravvårdar. Genom två stora utvidgningar har man lyckats minska trycket på att föryngra äldre kvarter och därigenom finns flera äldre gravar och gravvårdar bevarade på plats. Norr om kyrkan finns ett museikvarter med daterade gravvårdar från 1700-talets början och odaterade hjulformade gavelstenar som förmodligen är ännu äldre. Dessa är museala undantag och det stora flertalet kommer annars från 1900-talets mitt och andra hälft. Bland de äldre vårdarna – från 1800-talets mitt – finns fem gjutjärnsvårdar som anknyter till gjuteritraditionen i närheten med bland annat Åminne bruk. På gamla kyrkogården finns även ett flertal mycket stora gravvårdar, resta över bland annat familjerna Lillienberg och Hazén. Titlar som bruksägare och trävaruhandlande vittnar också om hur andra hade möjlighet att bygga monumentlikt stora vårdar. De flesta av dessa såväl stora som mindre vårdar på gamla kyrkogårdar har sedan 1900-talets första hälft haft grusbäddar. Dessa har successivt låtits säs igen med gräs och idag finns bara två gravar kvar med grusbäddar.

Beskrivning av enskilda kvarter

Musealt kvarter

Allmän karaktär

Kvarteret ligger direkt längs kyrkans norra långhusvägg och är helt grästäckt. Det står 21 vårdar vända med ryggen mot kyrkan, ingen av vårdarna är i bruk.

Gravvårdstyper

I kvarteret finns förindustriella handhuggna hjulformade stenar, högresta stenvårdar med inskrifter samt en gjutjärnsvård. Vissa av de hjulformade vårdarna har årtal och initialer, formen påminner i hög grad om de runda smideskorsen som förekommer i trakten. De daterade stenarna omfattar 1600–1800-talet, medan gjutjärnsvården är från 1881. Samtliga vårdar står på sekundär plats.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret är ett rent museikvarter med äldre vårdar uppställda som exempel på äldre gravskick. Stenarna är även direkta vittnesmål om Forshedas äldre historia, från den kyrka som föregick den nuvarande. Eftersom de står på sekundär plats ligger det kulturhistoriska värdet enbart i de enskilda gravvårdarna. Detta värde är mycket högt och stenarna är omistliga genom det de berättar om Forshedas äldre historia.



Kyrkogårdens äldsta del visar på flera olika tidslager med högresta vårdar såväl som efterkrigstidens portföljstenar.



Ett ovanligt inslag är de hjulformade stenvårdarna. Formen förekommer även som smidesvård i trakten.



De påkostade köpegravarna i kvarteret är karaktärs-
skapande, ursprungligen har majoriteten av gravarna
haft en grusyta.



Biskvipoelin med motivet "Dagen" efter Thorvaldsens
original. Porslinet har tillverkats i Danmark och
förekommer på gravvårdar i södra Sverige från
1800-talets senare del.

Kvarter A, B

Allmän karaktär

Kvarteren utgör den södra och östra delen av den gamla kyrkogården. Kvarteren innehåller den största delen av kyrkogårdens äldre gravvårdar, de äldsta från 1800-talets mitt. Det stora flertalet är från 1930-talet och senare tider men det är det äldre beståndet från 1800-talets slut och 1900-talets början som ändå ger kvarteren dess karaktär. Gravraderna är ordnade i norr- och södergående linjer, små vårdar är uppblandade med större. Äldre grusgångar som gått mellan gravraderna är idag igensådda med gräs.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna spänner tidsmässigt från 1800-talets mitt fram till idag. Även om de flesta är från tiden mellan 1930-talet och 1970-talet så är det de äldre gravvårdarna som präglar kvarteren. Här finns en handfull gjutjärnsvårdar men också ett antal riktigt stora gravvårdar. De flesta äldre vårdar har haft grusbäddar vilka nu är borttagna och igensådda med gräs. Kvarteren är de med flest titlar och genom dessa får vi en bild av Forsheda under gångna tider.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarter A och B hör till kyrkogårdens mest uppblandade kvarter med gravvårdar av olika typer, format och ålder ståendes bredvid varandra. Uppblandningen är så pass stor att en övergripande struktur och medveten struktur saknas och därför ligger det kulturhistoriska värdet främst i enskilda gravvårdar. Det gäller gravar med konstnärligt påkostade vårdar, stora monumentaltvårdar över betydelsefulla personer i Forshedas historia, det gäller typiska vårdar av stora och högresta format, gjutjärnsvårdar mfl. Det gäller även gravvårdar som genom titlar och Orts- eller gårdsmamn berättar om socknens historia och geografi. Kvarteren ligger även på den äldsta delen av den ursprungliga kyrkogården varför medeltida lämningar under mark kan finnas.

Kvarter C, D, E

Allmän karaktär

Kvarteren ligger norr om kyrkan på den gamla kyrkogården. Eventuellt hör den till den äldsta medeltida kyrkogården, men kan också vara en utvidgning från 1866 i samband med kyrkobygget. Enligt äldre folktro och tradition har man hellre begravts söder om kyrkan, och i Forshedas fall kan detta ha stämt. Kvarteret verkar inte ha varit högutnyttjat och eventuellt var det här som allmänna linjen låg, eftersom spår saknas från den på andra delar av kyrkogården. Gravarna är lagda utefter nord-sydliga rader och orienterade mot väster eller öster.

Gravvårdstyper

De flesta vårdar i kvarteret är familjegravar från 1950- och 60-talen, men spänner i övrigt från 1933 fram till idag. Möjligen kan kvarteren tidigare ha utnyttjats för den så kallade allmänna linjen, spår från äldre gravar inom kvarteren saknas idag. Vårdarna är tidstypiska för sin tid med låga och breda proportioner, stenmaterialet skiftar mellan olika färger av granit. Titlar förekommer sparsamt, vilket också är typiskt för tiden.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret är relativt enhetligt och består till största delen av moderna gravvårdar, som är typiska för sin tid. De kulturhistoriska värdena är främst kopplade till enskilda vårdar med lokal- och personhistoriska värden, samt vårdar med titlar och ortsnamn som därigenom berättar om socknens historia.

Kvarter F, G

Allmän karaktär

Kvarteren utgörs av den östra utvidgning som gjordes i slutet av 1950-talet. Området är uppdelat i två snarlika delar på var sin sida om den mittgång som leder från Dannäsvägen till gamla kyrkogården. De båda delarna består av nord-sydgående gravrader med vårdar vända mot öster och väster. Raderna är regelbundna och enhetliga. Mittgången genom kvarteren kantas av rabatter med planteringar mot en låg stenmur, samt sittbänkar. Tillsammans utgör detta en välgestaltad platsbildning framför trappan till den äldre kyrkogården.

Gravvårdstyper

Befintliga gravvårdar är från 1959 och framåt. Samtliga stenvårdar är moderna och har med få undantag samma storlek och proportioner. Närmast muren på norra delen finns ett fåtal liggande hällar, övriga är resta. Stenarna är typiska för 1900-talets andra hälft och följer de utvecklingsdrag man även ser på andra orter; från raka och enkla konturer till med asymmetriska och naturformade, få titlar och en med tiden allt mer omfångsrik symbolflora.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteren är typiska gravkvarter från 1900-talets andra hälft som kan ses på de flesta håll i landet. Kvarteren är i ursprungligt skick, och följer ursprungsritningarnas intentioner. De kulturhistoriska värdena ligger dels i att området är representativt och typiskt för 1900-talets andra hälft, dels i utformningen i sig med en omgärdad platsbildning kring mittgången.



De norra kvarteren på den äldre kyrkogården har en efterkrigstida karaktär, medan den östra raden rymmer ett antal äldre gravvårdar.



1950-talets utvidgning har en tidstypisk efterkrigstida karaktär. Området är tydligt avgränsat från den gamla kyrkogården av kyrkogårdsmuren.



Med böljande planteringar och bågformade gravvårdsrader utgör utvidgningen öster om Dannäsvägen ett sentida inslag och bildar en ny årsring.

Kvarter H, J, K

Allmän karaktär

Kvarteren öster om Dannäsvägen utgör kyrkogårdens senaste utvidgning. Området avgränsas i väster av landsvägen och i öster av strandkanten till Storån. På området närmast ån växer ett flertal björkar och andra friväxande lövträd. Kvarteren sluttar lätt ned mot ån i öster och delas upp av längsgående häckar av olika slag; spirea, måbär, snöbär m.fl. Längs dessa häckar växer björkar och rönnar. Kvarteren är relativt nyligen tagna i bruk, de tilltänkta gravraderna följer häcklinjerna och landskapet istället för att vara strikt väderstrecksorienterade. Kvarteren har karaktären av landskapspark med stora siktlinjer och mjukt svepande gångar och häcklinjer. Den omgärdande stenmuren är stram och ger ett tungt och kärvt intryck genom sina precist kluvna stenytor.

Gravvårdstyper

Kyrkogårdsutvidgningen har endast varit i bruk sedan 2003 då den första jordfästningen ägde rum här. Gravvårdarna är typiska för sin tid med anspråkslös men ändå individuell utformning; stående stenar med olika konturer och av olika bergart. På den nya kyrkogården finns även platser för en urngravslund och minneslund.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret togs i bruk 2002 och har endast ett fåtal gravar. Växtligheten är planterad men ännu i sin linda. Kvarteret har dock en bestämd och tydlig form med svepande långa linjer och siktlinjer. Det naturliga och friväxande området närmast Storån erbjuder en naturskön utsikt. Det kulturhistoriska värdet ligger än så länge endast i dess roll som tidstypisk utvidgning med tidstypisk gestaltning.

Händelsehistorik

1862 Runstenen funnen vid grävning i samband med kyrkogårdsutvidgning och planing. Till den nya utvidgningen skulle en trappa tas upp i muren till den nedanför belägna sockenstugan och vid grävningarna fann man vid gamla kyrkogårdsmuren på två fots djup runstenen. Citat N.G. Djurklou 1870. (Schlegel, 1993)

1865 Beskrivning: ”Belägenheten kring kyrkan var ytterst miserabel. Den bestod af höga kullar och djupa dälдер, så att den nya kyrkan tycktes ligga liksom inom fästningsvallar och då man kom på vägen ifrån åbron syntes af de höga kyrkfenster icke mer än de öfre delarne. För att afhjelpa denna olägenhet och för att få det prydligt utomkring kyrkan äfvensom att erhålla kyrkegården formlig och jemn, beslutades att lägga en stenmur, som ifrån Ågården följde vägen nedåt, och sedermera följde vägen uppåt sockne- och skolhuset och förbi detsamma. Sedermera utplanerades all jorden i höjderna och ned i dalarna emot denna mur och erhööll derigenom belägenheten omkring kyrkan det utseende som den nu har. Kyrkogården blef också sänkt och utplanerad”. Beskrivning nedtecknad av prosten J Broberg 1865, enligt Bornsjö, 1991.

1866 Nybyggnad av kyrkan på samma plats tidigare. (ATA)

1921 Ansökan om utvidgning av kyrkogård (ATA).

1943 Förslag till utvidgning av kyrkogården mot öster. Förslaget gjordes av Ivar Andersson och bearbetades senare densamme. (Forsheda kyrkliga samfällighets arkiv)

1954 Bearbetat förslag till utvidgning av kyrkogården österut. Förslaget utfört av stadsträdgårdsmästare Ivar Andersson. Utvidgningen genomfördes i stort sett som en kompromiss av förslaget från 1943 och från 1954. (ATA och Forsheda kyrkliga samfällighets arkiv)

1982 Förslag till ny tillgänglighetsanpassad entré i södra kyrkogårdsmuren. En grusad gång förlängs till muren där ny öppning tas upp. (ATA)

1987 Förslag till kyrkogårdsutvidgning öster om kyrkan, på andra sidan Dannäsvägen, tomten Forsheda 5:1. Förslaget omfattar minneslund, urngravar, urngravlund, ekonomibyggnader mm och utfördes av landskapsarkitekt Lennart Lundqvist. (ATA)

1992 Arkeologisk undersökning på tomten Forsheda 5:1 inför förslag till ny kyrkogård. (ATA).

2003 Nya kyrkogården tas i bruk.

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården som helhet

Forsheda kyrkogård har anor tillbaka till 1300-talet då man tror att den första kyrkan uppfördes, på samma plats som den nuvarande. 1865 revs denna kyrka och en ny uppfördes utanför den äldres murar. Samtidigt utvidgades kyrkogården och marken jämnades ut. Från denna tid återstår den nuvarande stenmuren runt den äldre kyrkogården, samt vissa enstaka gravvårdar samlade i ett kvarter för sig.

Den nuvarande kyrkogården är tydligt uppdelad i tre delar och speglar i dessa tre olika kyrkogårdsideal. Den äldsta delen ligger närmast kyrkan och är i sin nuvarande utsträckning samtida med kyrkan från 1865. Här står gravvårdar från 1800-talets mitt och fram till idag vilket speglar de varierande ideal som styr utformningen av gravvårdar under samma tid. Här ligger också många inflytelserika och betydelsefulla personer ur Forshedas historia. De kulturhistoriska värdena på denna del av kyrkogården ligger främst i stenmuren som är samtida med kyrkan samt i de enskilda gravvårdarna med person- och lokalhistoriska värden. Öster om gamla kyrkogården ligger en utvidgning från 1950-talets slut och detta kvarter är homogent och enhetligt med bara vårdar från 1959 och framåt. Kvarteret präglas av enhetliga vårdar i regelbundna rader och ger en bra bild av idealen under 1900-talets senare hälft. Kyrkogårdens yngsta del är utvidgningen från 2003 på andra sidan Dannäsvägen. Den har tydliga drag av modernt tänkande med landskapsparken som förebild. Här följer häckar och tilltänkta gravrader landskapets linjer utmed sluttningen, och här ligger även minneslund och urngravlund – två tidstypiska företeelser för tiden kring skiftet mellan 1900- och 2000-tal.

Till kyrkogårdens typiska särprägel har under största delen av 1900-talet de grustäckta gravbäddarna hört. Idag finns endast två gravar kvar med grusbäddar. Dessa är därför extra värdefulla att bevara och bör ej låtas sås igen med gräs. Av samma anledning är grusets närvaro som gångtäckningsmaterial numera extra värdefullt när det i så stor utsträckning försvunnit på övriga kyrkogården. På Forsheda kyrkogård verkar allmänna gravar ha blandats med familjegravar. Detta är ovanligt men förekommer även i t.ex. Kärda. På kyrkogården syns detta dels genom frånvaron av separata kvarter för den s.k. "allmänna linjen" dels genom att de allmänna gravarna står blandade med de större och påkostade familjegravarna. Denna blandning är således ett uttryck för frånvaron av den annars vanliga sociala åtskillnaden mellan rika och fattiga på det tidiga 1900-talets kyrkogårdar. Små enkelt utformade allmänna ensamgravar bör således stå kvar bland de stora påkostade gravvårdarna på den äldre delen av kyrkogården. På de yngre delarna har man inget system överhuvudtaget med skillnad mellan allmänna och enskilda gravar. Generellt gäller att gravvårdar med titlar, Orts- eller gårdsnamn har ett större kulturhistoriskt värde jämfört med motsvarande vårdar som saknar dessa inskriptioner. Dessa berättar om yrken

och titlar inom socknen och ger därmed en bild av den sociala sammansättningen.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får nya ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla tider.

Sammanfattning

- Forsheda kyrkogård har en tydlig tredelning och det är viktigt att varje del behåller sin speciella karaktär och därigenom speglar de olika epoker då de tillkommit.
- Den äldre delen av kyrkogården närmast kyrkan präglas av blandade vårdar av olika ålder och socialt ursprung. De vårdar som främst sätter sin prägel är de stora vårdarna med grusbäddar, stenramar, högresta format etc. men viktigt för att få en rättvisande social bild är även de små allmänna vårdarna värdefulla ur kulturhistorisk synvinkel.
- Vårdar äldre än 1850 samt vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.
- I de yngre kvarteren ligger det kulturhistoriska värdet huvudsakligen att de är enhetliga och tidsmässigt samlade och fortfarande i ursprungligt skick.
- Stenmuren runt den äldre kyrkogården är samtida med kyrkan och en viktig del av kyrkogårdens ursprunglighet.
- Gravar med grusbäddar och gångar med grustäckning är ett kulturhistoriskt värdefullt inslag med lång tradition på kyrkogården.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 2019-109
Beställare:..... Forshedabygdens församling
Inventering och rapportansvarig:..... Charlotte Mårland
Rapportgranskning:..... Anders Franzén
Län:..... Jönköpings län
Kommun:..... Värnamo kommun
Socken:..... Forsheda socken
Fastighetsbeteckning:..... Forsheda kyrkogård, Forsheda
5:4, Forsheda 13:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv. (JLST)

Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm, genom kopior i länsstyrelsens arkiv. (ATA)

Forsheda kyrkliga samfällighets arkiv (FKSA)

Tryckta källor och litteratur

Haas, Jonas. 2005. *Forsheda kyrkogård, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Forsheda socken i Värnamo kommun. Jönköpings län, Växjö stift.* Jönköpings läns museum, Byggnadsvårdsrapport 2006:83

Forsheda hembygdsförening, *En bok om Forsheda, del 1-2*, Skillingaryd 1991, 1993

Värnamo kommun, *Kulturhistorisk utredning*, Jönköping, 1984.



Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar

Kriterier vid kulturhistorisk bedömning

Vid den kulturhistoriska bedömningen av gravanläggningarna på en begravningsplats utgår man från ett antal kriterier. Målet är att urvalet av de utvärderade gravarna skall spegla gravkulturen i vid bemärkelsen inom en begravningsplats, men i förlängningen också inom ett vidare område.

Utformningen av en gravanläggning har stor betydelse vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet. Vårdar som är påkostade, hantverksmässigt utförda, estetiskt framstående, särskilt anspråkslösa eller anknyter till en lokal tradition är ofta särskilt intressanta. Gjutna gravkors i bruksbygder är exempel på en sådan lokal tradition. Man bör också spegla alla samhällsgruppers gravskick, att bevara ett sammanhållet område med gravar som ingår i allmänna linjen kan vara viktigt.

Gravanläggningar som har inskrifter som anger titel och hemvist på den begravda berättar mer om gravplatsen än om dessa uppgifter saknas. Ibland finns också citat från Bibeln eller psalmboken eller bara en referens till ett citat. Ju fler uppgifter som står angivna desto större samhällsvärde har gravvården.

Ibland är gravvårdar resta över betydelsefulla personer eller personer som haft en tydlig anknytning till församlingsarbetet, exempelvis präster, klockare, kyrkvårdar och skollärare. Detta kan förstärka det kulturhistoriska värdet på en gravvård.

Industriellt framställda gravstenar bär ibland någon form av märkning från tillverkaren. Att veta varifrån stenen kommer och vem som tillverkade den höjer gärna det kulturhistoriska värdet.

Efterkrigstidens gravskick kan upplevas enahanda och likformigt. Det finns dessutom en väldigt stor mängd gravvårdar av likande typer på länets kyrkogårdar. Det är inte rimligt att bevara dessa i lika hög grad som äldre gravvårdar, men det är ändå angeläget att ett urval av dessa bevaras som exempel från detta skede.

Förutom själva gravstenen så består många gravplatser av även gravramar, häckar, växtlighet osv. Dessa tillhör har ofta tagits bort, men när de är bevarade finns det särskild anledning att dessa tas med i urvalet.

Klass 1

Avser gravplatser med mycket högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör bevaras på plats och utan förändringar.

Klass 2

Avser gravplatser med högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör i första hand bevaras på plats och utan förändring. Det kan dock vara möjligt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, med fördel används då ett typsnitt anpassat till vårdens karaktär. I undantagsfall är det möjligt att flytta vårderna om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
–	Handhuggen förindustriell vård, rundat och avtrappat krön. Delvis svårläst.	IHS iag h:ast wnder at:skelias håndan och wara mädh kristo: ähra ware fadern om : och sonen om : och then helige : ande dene steen ha : ewer : a :i :s förärat på sin kärre för:aldras ---- ANNO 1692	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, rundat krön.	IHS KBD ANNO 1706	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors utan synlig inskription.		Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell dubbelvård.	HÄR VNDER WILAR 2VEERLIGE EKTA FOLK I LIFSLIDEN ERLIGE OCH VELFÖRSTÅNDIGE DANNMANEN MMS SAMT HUSTRUN KSD ----- ANO 174- -----ANO 17-- MÅNS LARS SON IFRÅN ÅEKE FÖDD ÅHR 1744 DÖD ÅHR 1822 MARIA AN DERSDOTTER IFRÅN ÅEKE FÖDD ÅHR 1742 DÖD ÅHR 1824	Klass 1 Förindustriell gravvård. Titel, hemvist. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors utan synlig inskription.		Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	

–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors utan synlig inskription.		Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors med inskription på baksidan.	IHS KBS KAD 1694	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors med inskription på framsidan.	IHS KIS KBD 1694	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell dubbelvård.	Här vnder hwilar-- --ahr 1710 död ahr 1792	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors med inskription på framsidan.	IHS PIS KDD 16--	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	

–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors med inskription på baksidan.	NBS	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors med inskription på baksidan.	IHS RNS KPD 166–	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors utan synlig inskription.		Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjulkors utan synlig inskription.		Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell dubbelvård.	IHS HER VNER HVILAR SVEN IÖNSSON IANO1741 ANNA FRÄNOIT IBS DOTTER HER VUNDER HVILAR DANEMANEN I LIFST DEN ERLIG OCH BESKEDELIGE NU HOS GIUD SALIG ERIK MÅNSSON I ÅEKE FÖD 1741 DÖD 1769	Klass 1 Förindustriell gravvård. Titel, hemvist. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	

–	Gjutjärnsvård, gotisk skärm med dekor i relief.	JONAS JÖNSSON BOLIN FRÅN ÅKE FÖDD 11 JULI 1796 DÖD 16 JULI 1881 RUM OCH NAMN VÅL HERRAN KÄNNER DÅ HAN ROPAR SINA VÄNNER	Klass 1 Gjutjärnsvård, hemvist. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjul Kors utan synlig inskription.		Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjul Kors med inskription på framsidan.	MAS 1680	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell dubbelvård. Avbrutet krön.	FÖDES POS 176– 1700 FK DDI 1765 D89 JAG TROR THE DÖDAS VPSTÅNDELSE OCH EVIGT LIF DER DE RETTFERDIGE SKOLA SKINAS SOM SOLEN I DERAS FADERS RIKE AF : MAT. 13 C IAG TROR AT DE HAFVA ET EVIGT LIF I HELVETE DER DE ONDA SKOLA KASTAS AF: MAT.13 OCH HUNDRADER ARA BARN SKOLA DÖ HÄR HVILAR DEN MYKET OMAT HAF -----	Klass 1 Förindustriell gravvård. Bibelreferenser. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
–	Handhuggen förindustriell vård, hjul Kors utan synlig inskription.		Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	

–	Handhuggen förindustriell vård, kors utan synlig inskription.		Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarieförteckningen.	
A 19	En större samt två mindre hällar av grå granit, omgärdade av kättinglänkar mellan stenpollare.	APOTEKAREN OLOF HAZÉN *1878 †1933 LISA HAZÉN *1885 †1943 NANNA HAZÉN *1883 †1961 PROSTEN TEOL. RD. L.N.O. J.G. HAZÉN *1849 †1930 PROSTINNAN MARIA HAZÉN F. KUYLENSTIERNA *1845 †1928 PROSTENS MODER MARIA PETTERSON *1808 †1896 EN TILFLYKT ÄR HAN UR TIDENS GUD OCH HÄR NERE RÅDA HANS EVIGA ARMAR 5 MOSEB. 33 KAP. 27 V.	Klass 1 Karaktärsskapande anläggning med generationsvårdar. Titlar, bibelreferens. Prosten var verksam vid Forsheda kyrka.	
A 22	Hög obeliskformad vård i svart granit.	JOHANNES JÖNSSON 1833 – 1918 KRISTINA JÖNSSON 1832 – 1923 FRÅN FÄNESTAD ESAIA 49:V. 16.17.18 JÖNS JONSSON 1806 – 1887 MAJA KNUTSDOTTER 1806 – 1889 VÅRDEN REST AV BARNEN	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Hemvist, bibelreferens.	
A -	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	J.P. SALOMONSSON *1849 †1931 HUSTRUN JOHANNA *1862 †1940 DOTTERN EDIT *1899 †1923 ÅREVED	Klass 2 Tidstypisk familjevård. Hemvist	

A 31	Mellanhög smal vård i svart granit.	MINNE AF ANDERS PETTERSSON I LINDBERGS MED HANS 2:NE HUSTRU OCH BARN	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Hemvist.	
A 31	Mellanhög smal vård i svart granit.	ENKAN MARIA BENGTSDOTTER FR. FORSVIK *1826 †1896 FÖR DEN SKULL VAREN OCH I REDE. MATTB. 24:44	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Hemvist, bibelcitad med referens.	
A 56-57	Liten håll, nedsänkt inskription. Viss påväxt av lavar.	ÄNKAN KAJSA JOHANSSON 1820 – 1881 DOTTERN KAROLINA JOHANSSON 1850 – 1915	Klass 2 Tidstypisk mindre gravhåll.	
A 58	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	JOHANNES JOHANSSON 1841 – 1917 HUSTRUN ELIS MAGNUSSON 1855 – 1917 DOTTERN KRISTINA 1884 – 1886 SÖNER OTTO 1894 – 1918 HENNING 1901 – 1957 ÅREVED NORREGÅRD PS. 444	Klass 1 Karaktärskapande högre vård. Hemvist, psalmboksreferens.	
A 59	Hög vård i grå granit med infällt biskviporslin "Dagen" av Thorvaldsen. Ursprungligen kröndekoration, möjligen dubbla kors av vit marmor.	HÄR HVILA PROSTEN OCH KYRKOHERDEN CASPAR H. CEDERSCHIÖLD *1776 †1845 OCH HANS MAK HELENA SOFIA INGELMAN *1795 †1885 DE SOM REDELIGA FÖR SIG VANDRAT HAFVA KOMMA TILL FRID OCH HVILA I DERAS KAMRAR. ES. 57:2	Klass 1 Karaktärskapande högre vård med biskviporslin. Titel, bibelcitad med referens.	

A 75	Häll i svart granit med dekorativa beslag. En rhodedendron är planterad vid vård.	KANTOR AUGUST KARLSSON FAMILJEGRÄV	Klass 1 Tidstypisk familjevård i form av häll med dekorativa element. Titel – verksam vid Forsheda kyrka.	
A 76	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	FRU J. FLORÉN *1832 †1926 FRÄLST AV NÅD.	Klass 2 Tidstypisk högre vård med slipad dekor.	
A 79	Grusgrav, stenram med hörnklot och mellanhög gavelvård med slipad dekor.	HEMMANSÄG. A.J. CARLSSON *1858 †1933 HANS MAK HANNA CARLSSON *1871 †1950 FÄNESTAD	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning i mindre format, tidstypisk utformning och dekor. Titel, hemvist.	
A 80	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	SVEN ANDERS FERM *1845 †1935 HISTRUN KRISTINA FERM *1846 †1924 SV. PS. 467 V. 13	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med slipad dekor. Psalmboksreferens.	
A 81	Grusgrav, stenram med högre bakstycke, hög gavelvård med dekor i relief. Vården är omslipad och inskriptionen sentida.	HANDLANDEN JOHAN AUGUST THORÉN 1865 – 1921 MAKAN ANNA THORÉN 1862 – 1946	Klass 2 Tidstypisk vård med dekor i relief.	

A 83	Hög tempelformad vård i rosa granit.	FABRIKÖREN ANDERS JOSEF PETERSON FRÅN KVARNAGÅRD *1852 †1934 HANS MAKAS MARIA *1854 †1917 SONEN INGENJÖR NATANAEL PETERSSON *1897 †1980 EN TILLFLYKT ÄR HAN, URTIDENS GUD.	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Titel, hemvist.	
A 87	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	F.D. HEMMANSÄG. N.P. FRIMAN FRÅN FÄNESTAD *1842 †1916 HANS HUSTRU ANNA MARIA FÖDD ANDERSSON *1844 †1918	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist.	
A 90	Bautasten i rosa granit med en släthuggen sida. Två sidor i bruk.	HÄR VILAR CARL MAGNUS SANDBERG FR. FÄNESTAD *1839 †1923 INGA LISA SANDBERG *1838 †1922 TIM. 4:7-8 HEMMANSÄGAREN GUSTAF EK *1865 †1952 MATHILDA KRISTINA EK FR. FÄNESTAD *1862 †1911 ROM. 6. 22	Klass 1 Tidstypisk större vård med grovhuggna ytor. Titel, hemvist, bibelreferens.	
A 91	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	F.D. KYRKOVÄRDEN A. SVENSSON FÄNESTAD STORGÅRD *1843 †1927 HUSTRUN ANNA SVENSSON *1842 †1925 JAG VET MIN FÖRLOSSARE LEVER	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Titel, hemvist.	
A 93	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	LÄRARINNAN EBBA WIDERSTRÖM *1838 †1932 AUGUSTA JOHANSSON *1866 †1933 SV. PS. 484	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, psalmboksreferens.	

A 99	Hög vård i grå granit.	KRONOLÄNSMAN C.E. STRANDBERG *1858 †1912 VÄNNER FRÅN DISTRIKTET RESTE VÅRDEN.	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel.	
A 106	Hög vård i svart granit.	SKRÄDDAREN A.J. NILSSON *1850 †1929 H.H. KAROLINA *1856 †1935 SONEN ERIK JOHANSSON *1888 †1917 SV.PS 477: 8 V. 125:TV	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Titel, psalmboksreferens.	
A 114	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	JOH:S ANDERSSON RYDET 1864 – 1928 HUSTRUN EMMA 1861 – 1927 VÅRDEN REST AV BARNEN	Klass 1 Tidstypisk vård med palmbldsdekor. Hemvist.	
A 115	Mellanhög smal vård i svart granit.	SÖMMERSKAN EMILIA JOHANSSON FRÅN VALLEN *1884 †1925 PS. 657	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel, hemvist, psalmboksreferens.	
A 116	Hög korskrönt vård i grå granit.	DIST. KORPRAL A.G. SKYTT *1852 †1931 H.H. KAJSA SKYTT *1847 †1923 PS. 480	Klass 1 Karaktärsskapande högre korskrönt vård. Titel, psalmboksreferens.	

B 8	Hög vård i grå granit med rundat krön.	KYRKOHERDEN ÖFVER FORSHEDA PASTORAT L.L. LJUNGGREN 1822 – 1879 ROM. 8:17, 18 HANS MAKÅ C.A. LJUNGGREN 1820 – 1900	Klass 1 Tidstypiskt utformad vård. Titel – verksam vid Forsheda kyrka.	
B 10	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	AUG. ANDERSSON *1844 †1912 H.H. JOHANNA *1847 †1931 STENSABO 2. KOR:6–9	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Hemvist, bibelreferens.	
B 12	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	JOHANNES ANDERSSON *1828 †1926 HISTRUN STINA KAJSA *1833 †1915 ELSA JOHANSSON *1909 †1925 SV. PS. 454	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor.	
B 17	Hög vård i svart granit med rundat krön.	JOHANNES HANSSON *1832 †1917 HISTRUN KRISTINA FÖDD LAGERSTEDT *1842 †1930 SV. PS. 212	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor.	
B 18	Hög vård i grå granit med slipad dekor, krönt av skulpterad urna.	EMIL HANSSON 1870 – 1923 HANS MAKÅ HANNA HANSSON 1872 – 1934 SV.PS. 489 V. 6. LEDSGÅRD	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård, skulpterad och slipad dekor.	

B 19	Hög obelisk i svart granit.	KYRKOHERDEN ÖFVER FORSHEDA PASTORAT UTN. KYRKOHERDEN I VRIGSTAD FRANS JOHAN PETERSSON *1826 †1888 HANS MAKÅ AURORA CATARINA WILHELMINA DESIDERIA PETERSSON F. VIJCKSMARK *1833 †1900 ORDSPRB. 2:7, MARK. 14:8, SV. PS. 471 BARNEN RESTE VÅRDEN ÅT MINNET AF OFÖRGÄTLIGA FÖRÄLDRAR.	Klass 1 Tidstypiskt utformad vård. Titel – verksam vid Forsheda kyrka. Bibel- och psalmboks- referenser.	
B 20	Hög vård i grå granit med infattad skulpturplatta i brons av A. Wollt 1906.	C.A. PETERSSON 1874 – 1926 LOVISA PETERSSON 1878 – 1942 HOLTSAGÅRD	Klass 1 Karaktärsskapande konstnärligt utformad vård.	
B 21	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	NÄMNDEMANNEN OCH LANDSTINGSMANNEN JOHANNES SVENSSON *1834 †1904 HISTRUN BRITTA STINA PETERDOTTER *1836 †1912 PSALT. 121:8 V, SV. PS. 444 FR. FORSHEDA KÅLABO	Klass 1 Tidstypisk högre vård med slipad dekor. Titel, hemvist, bibel- och psalmboksreferens.	
B 22	Hög vård i svart granit, ursprungligen med infällda händer i marmor eller porslin.	HÄR HVILAR SVEN MAGNUSSON FR. RANNÄS HULTSAGÅRD *1813 †1869 SAL. B. 20 V. 3 HANS MAKÅ BRITTA JOHANSDOTTER *1814 †1893 DAV. 90 PS. V. 1 EFTERLEMNAT 7 SÖNER UPPREST 1893	Klass 1 Tidstypisk högre vård med slipad dekor. Hemvist, bibelreferensreferens.	
B 24	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	HEM.-ÄG NILS. M. ANDERSSON *1861 †1933 INGA MARIA ANDERSSON *1861 †1941 LEDGÅRD SV. PS. 66 V.1	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist, psalmboksreferens.	

B 25	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	MINNE EFTER MAKARNA JOHANNES BENGTTSSON *1841 †1900 OCH STINA BENGTTSSON *1846 †1907 FRÅN LILLA LUNDHOLMEN SV. PS. 492: 2 REST AF BARNEN	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor. Hemvist, psalmboksreferens.	
B 27	Kors i grå granit på mindre sockel.	AGARD ABRAHAMSSON *1890 †1920 HANNA ABRAHAMSSON *1887 †1969 PS 595	Klass 2 Tidstypisk familjevård.	
B 28	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	F.D. HEM.-ÄG. ANDERS WESTERLUND *1844 †1930 INGA MARIA WESTERLUND *1848 †1920 DOTTERN ANNA ELISABETH *1888 †1929 LEDSGÅRD	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist.	
B 29	Hög vård i svart granit med slipad dekor. Kraftig påväxt av lavar, svårläst.	J.P. ERLANDSSON *1842 †1876 HUSTRUN ANNA STINA *1845 †1917 DOTTERN ANNA LOVISA *1871 †1897 SV. PS. 275	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor.	
B 30	Hög korskrönt vård i svart granit.	KYRKOVÄRDEN N.P. SVENSSON RANNÄS SKATTEGÅRD *1842 †1917 JOH. 14:19 V. OCH HANS MAK INGA K. SVENSSON *1854 †1924 SV. PS. 443	Klass 1 Karaktärsskapande korskrönt vård. Titel, hemvist, bibel- och psalmboksreferens.	

B 31	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	MINNE EFTER J.M. SVENSSON FR. RANNÄS HOLTSAGÅRD *1838 †1907 SV. PS. 444 REST AF FEM BRÖDER	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor.	
B 33	Hög korskrönt vård i svart granit.	SÅTERIÄGAREN WIKTOR NILSSON 1877 – 1941 ESTER NILSSON 1874 – 1946 GUD ÄR KÄRLEKEN. JOH. 1 BREV 4 K. 16 V.	Klass 1 Karaktärsskapande korskrönt vård. Titel, bibelreferens.	
B 36	Hög vård i grå granit med stjärndekor. Enbart namnet ELIN på baksidan.	FRU G. CH. SCHELE F. ALMQVIST *1837 †1874 SV. PSB. 482 V. 6 ELIN	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor. Psalmboksreferens.	
B 38	Mellanhög vård i svart granit.	HÄRADSDOMAREN M. JOHANSSON *1874 †1962 HUSTRUN JULIA *1873 †1948 KOLABO	Klass 2 Tidstypisk familjevård. Titel, hemvist.	
B 45	Hög vård i svart granit.	S.J. SVENSSON *1849 †1925 PS. 477 V. 8, 9 HUSTRUN KRISTINA SVENSSON *1848 †1922 PS. 484 V. 3 FRÅN KÅLABO HANNA SVENSSON *1890 †1950 SV. PS. 451	Klass 2 Tidstypisk högre vård. Psalmboksreferenser, hemvist.	

B 50	Hög vård i svart granit.	ORGANISTEN ANDERS LAGERSTEDT *1810 †1880 HUSTRUN KATARINA JOHANSDOTTER *1823 †1910 PS. 492	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel - kyrkan, psalmboksreferens.	
B 60	Hög vård i svart granit.	MINNE AF A.J. JOHANSSON LUNDHOLMEN *1834 †1906 PS. 38:23, SV.PS. 434 HUSTRUN BRITA KRISTINA *1850 †1945 PS. 23, SV. PS. 586:4	Klass 2 Tidstypisk högre vård med slipad dekor. Hemvist, bibel- och psalmboksreferens.	
B 62	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	HÄR VILAR KARL ANDERSSON FR. SANDLID *1834 †1897 HANS MAKAS ANNA M. ANDERSSON FD. SVENSDOTTER *1837 †1916 SV. PS. 485	Klass 2 Tidstypisk högre vård med slipad dekor. Hemvist, psalmboksreferens.	
B 64	Hög vård i svart granit.	HÄR HVILA SÄTERIÄGAREN ABRAHAM NILSSON FR. BOLLAGÅRD *1833 †1908 OCH HANS MAKAS MAGDALENA *1843 †1903 SAMT DOTTERN EBBA CORNELIA *1885 †1901	Klass 1 Tidstypisk högre vård med slipad dekor. Titel, hemvist.	
B 65-66	Hög vård i rosa granit med dekor i relief.	KYRKÖHERDE ALBREKT FAGNER *1900 †1973 KARIN FAGNER *1908 †1998 SV. PS. 336	Klass 2 Efterkrigstida vård. Titel; verksam vid Forheda kyrka.	

B 68	Hög vård i vit marmor med dekor i relief.	FREDRIKA BEATA SJÖBERG FÖDD BROBERG * I DREF 1842 † I OVENSÅS 1874 PS. 541	Klass 1 Karaktärsskapande vård med dekor i relief.	
B 72	Högt gjutjärnskors utan dekor.	MAKAR FRÅN ÅKE ANDERS MÅNSSON DÖD D. 27 JAN 1827 PS. 489 V. 1 MARTHA SVENSDOTTER DÖD D. 7 MARS 1850 PS. 491 V. 2	Klass 1 karaktärsskapande gjutjärnskors. Vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
B 73	Kors i grå granit på mindre sockel.	KÖPMAN NOACK JOHANSSON *1883 †1946 IDA JOHANSSON *1881 †1974	Klass 2 Tidstypisk familjevård. Titel.	
B 74	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	HÄR VILAR N.P. SPORRE FR. SPORSBO *1837 †1912 HUSTRUN SARA M. ERIKSDOTTER *1836 †1917 PSALT. 146:5 DOTTERN JOHANNA *1867 †1910	Klass 2 Tidstypisk högre vård med slipad dekor. Hemvist, psalmboksreferens.	
B 75	Hög vård i svart granit.	JOHANNES PLYM F. 1826 D. 1918 HANS HUSTRUR MARIA ARVIDSSON F. 1824 D. 1888 ANNA-STINA JOHANSON F. 1842 D. 1928 D. PS. 1:1-3, SV. PS. 486	Klass 2 Tidstypisk högre vård. Bibel- och psalmboksreferens.	

B 80	Bautasten i rosa granit.	BRUKSÄGAREN JOH. ANDERSSON 1840 – 1920 HUSTRUN 1848 – 1888 DOTTERN ALVIDA 1878 – 1889 ÅKE DAV. PS. 42	Klass 1 Karaktärsskapande bautasten. Titel, bibelreferens.	
B 81	Gravanläggning omgärdad av kätting mellan stenpollare i grå granit. Släthuggen bautasten i grå granit med franska liljan i relief samt högt gjutjärnskors med dekor i relief.	LILLIEBERGSKA FAMILJEGRAVEN KAPTENEN D.F.G. STIERNCLOU LILLIENBERG FÖDD D. 13 OCT; 1815 DÖD D. 23 OCT; 1870 SV. PS. 481 V 2	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med inhägnad bautasten och gjutjärnskors. Vårdar av järn bör inkluderas i inventarieförteckning.	
B 88	Häll i grå granit med inskription i relief.	CARL ERIK ANDERSSON *1870 †1930 JOBS.B. 19:25–27 BANKBOKHÅLLAREN VIKTOR HÄRENSSTAM *1885 †1943 DAV. PS. 31:6	Klass 1 Tidstypisk gravhäll. Titel, bibelreferens.	
B 91	Hög vård i svart granit.	AUGUST SCHÖM 1845 – 1917 HUSTRUN INGA MARIA 1852 – 1888 DERAS BARN HANNA 1878 – 1900 KARL 1884 – 1885 FRÅN RAMNÄS	Klass 2 Tidstypisk högre vård. Hemvist.	
B 99	Mellanhög vård med slipad och utskuren dekor.	HEMMANSÄGAREN NILS CARLSSON FR. FÄNESTAD *1874 †1932 HUSTRUN VILHELMINA *1877 †1954	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist.	

B 100	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	AUG. ANDERSSON FÄNSSTAD FÖDD 1851 DÖD 1920 HUSTRUN CHRISTINA FÖDD 1856 DÖD 1941 SONEN ANTON FÖDD 1890 DÖD 1945 DAVID FÖDD 1897 DÖD 1976	Klass 2 Tidstypisk högre vård med slipad dekor.	
B 101	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	ÅT MINNET AF HANDLANDEN J.H. NYMAN *1852 †1917 HUSTRUN EMMA MATILDA *1873 †1916 REST AV BARNEN	Klass 1 Tidstypisk högre vård med slipad dekor. Titel.	
B 104	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	MINNET EFTER A.J. ERIKSSON RANNÄS BERGET *1826 †1893 OCH HANS MAK KAJSA JONASDOT. *1827 †1898	Klass 2 Tidstypisk högre vård med slipad dekor.	
B 106	Stenblock i svart granit med vinklat krön.	HEMMANSÄGAREN SVEN M. PETTERSSON *1843 †1893 HANS MAK STINA KAJSA F. ANDERSSON *1852 †1933 FÄNESTAD NORREGÅRD JES. 54:10	Klass 2 Kraftigare stenblock. Titel, hemvist.	
B 111	Mellanhög smal vård i svart granit, tidstypisk plantering med funkia.	LILLE LILLA JOHN MARGIT 9 ÅR 10 ÅR †1920	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor och perennplantering. Margit och John drunknade i Storån, Margit försökte rädda sin bror som fallit ner i ån.	

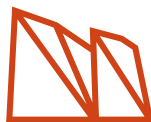
B 126	Gjutjärnskors av mindre storlek, genombruten dekor. Inskription på två sidor.	LILLA HANNA MARIA ELISABET OTTOSDOTTER *1891 †1894 1 KOR. 7 K 29,30 LOTTEN ÄR MIG FALLEN I THET LUSTIGA MIG ÄR EN SKÖN ARFWEDEL TILFALLEN.	Klass 1 Mindre gjutjärnskors med genombruten dekor. Barnadödlighet, bibelreferens och citat.	
C 6	Mellanhög vård av rosa granit, palmblandsdekor i grönt och förgyllt rundkors.	KONTRAKTSPROSTEN L.V.O. DAVID N. JOHANSSON KYRKOHERDE I FORSHEDA PASTORAT *1892 †1957 MAKAN INGEBORG *1894 †1993 SONEN RAGNAR *1919 †1998 MATT. 5:3–10 SV. PS. 33	Klass 2 Tidstypisk vård med färgsatt dekor. Titel, hemvist. Verksam i Forsheda kyrka.	
D 42	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	F.D. SOLDATEN J.A. BRAGD FAMILJEGRAV	Klass 1 Tidstypisk familjevård. Titel – militär.	
D 79	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	A. ANDERSSON *1849 †1933 HUSTRUN STINA KAJSA *1852 †1912 PS. 487	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor. Psalmboksreferens.	
D 115	Mellanhög smal vård i svart granit med slipad dekor.	F.D. SOLDATEN A. MALM FÅNESTAD *1844 †1927 HUSTRUN MÄRTA MALM *1833 †1920 PS. 487	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel – militär.	

D 125-126	Låg vård i svart granit med slipad dekor.	ERIK JOHANSSON *1858 †1900 HUSTRUN MARIA *1858 †1931	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård.	
D 127	Mellanhög smal vård i svart granit med slipad dekor.	LORENTZ JOHANSSON *1848 †1900 EVA LISA LARSDOTTER *1846 †1924 JANKEBO PS. 260 V. 3	Klass 1 Tidstypisk vård. Psalmboksreferens.	
D 128	Mellanhög smal vård i svart granit.	AUGUST ERIKSSON *1885 †1959 HUSTRUN SELMA ERIKSSON *1883 †1934 SONEN FRITS ERIKSSON *1914 †1940 AXELSTORP	Klass 2 Tidstypisk vård. Hemvist.	
D 133	Mellanhög smal vård i svart granit med slipad dekor.	HUSTRUN SIGNE SVENSSON 1897 – 1935 FÄNESTAD	Klass 2 Tidstypisk vård. Hemvist.	
D 136	Mellanhög smal vård i grå granit med slipad dekor. Text saknar ifyllning, svårläst.	F.D. SOLDATEN ANDERS G. SVENSK *1856 †1904	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel – militär.	

D 136	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	EDVARD ASK *1863 †1939 HUSTRUN EMILIA *1865 †1941 SÖDRA TORP	Klass 2 Tidstypisk vård. Hemvist.	
E 6	Grusgrav med gavelhäll i röd granit.	LOKMÄSTAREN G.W. ALMRYD *1859 †1935 ANNA ALMRYD *1862 †1927	Klass 1 Tidstypisk grusgrav. Titel.	
E 13	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÅGAREN K. JÖNSSON *1835 †1924 HUSTRUN KRISTINA JÖNSSON *1840 †1901 FÅNESTAD	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med tidstypisk dekor. Titel, hemvist.	
E 14	Hög vård i svart granit med naturromantisk strukturfuggen sten.	SVEN ERIKSSON FR. FÅNESTAD STOREG. *1831 †1911 HUSTRUN ANNA MARIA MAGNUSDOTTER *1842 †1927 JOBSB. 19 K. 25, 26 V.	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med tidstypisk reliefhuggning. Hemvist, bibelreferens.	
E21	Mellanhög vård i svart granit med modernistisk slipad dekor.	SMEDMÄSTARE JOHAN JOHANSSON *1886 †1939 HANS MAKAS ANNA *1887 †1968 SV. PS. 287	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, psalmboksreferens.	

E 35	Mellanhög vård i svart granit med modernistisk slipad dekor.	SMEDMÄSTARE H. SANDBERG *1861 †1942 Hustru HILMA *1862 †1941	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel.	
E 45-47	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	SÅGVERKSÄGAREN P. PETERSSON *1832 †1910 OCH HANS MAK JOHANNA PETERSSON *1833 †1898 SAMT DOTTERN CHARLOTTA *1877 †1890 SALIGA ÄRO DE SOM I HERRANOM DÖ	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med tidstypisk dekor. Titel, bibelcit.	
E 48	Hög vård i svart granit med rundat krön och slipad dekor.	JOHANNA MARIA PETERSON *1845 †1918 PHIL. 11:21 SV. PS. 488	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med tidstypisk dekor. Bibel- och psalmboksreferens.	
E 49-51	Hög vård i svart granit.	MAGISTER J.A. BURSELL MARIA LOUISE DOTTER EBBA	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel.	
E 56	Gjutjärnskors utan dekor.	HÄR UNDER HVILAR ENKEFRU MARIANA L. MOLANDER FÖDD FRIHERRINNA V. LIEVEN D. 11/1 1778 DÖD D. 21/3 1855 PHILIPP. 1: V 21	Klass 1 Gjutjärnvård med titel, bibelreferens. Vården hör till de äldsta på kyrkogården på ursprunglig plats. Vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	

År 2019 genomfördes en kulturhistorisk inventering av alla gravar på Forsheda kyrkogård. Föreliggande rapport presenterar inventeringen och ger ett förslag till bevarandeplan.



Byggnadsvårdsrapport 2021:15
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM